

ชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1

พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

นายรัตนกร แสงงาม

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการ

โรงเรียนทวายเป็นวิทยาสังเกตองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

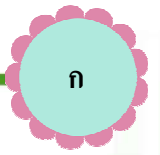
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

ชุดการสอน
เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

นายรัตนิกกร แสงงาม
ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการ

โรงเรียนหวายคำวิทยา
สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
กระทรวงมหาดไทย

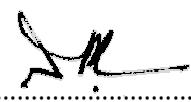

การจัดการเรียนการสอนในยุคที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ที่ให้การแนะนำ ทั้งต้องอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนต้องหาวิธีการ สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ในการพัฒนานักเรียนที่ครอบคลุมในทุกๆ ด้าน นายรัตนกร แสงงาม ครู คส.2 โรงเรียนห้วยคำวิทยา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีความเพียรพยายามและเรียนรู้ เพื่อนำสื่อมาพัฒนาการเรียนการสอนของตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยการลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติต่างๆ จนเกิดทักษะและสามารถนำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการอนุรักษ์ความเป็นไทย ตลอดจนการฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ใฝ่ศึกษาหาความรู้ โดยจัดกิจกรรมการแข่งขันด้านต่างๆ ในโรงเรียน และการนำนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันได้รับรางวัลทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ และการอุทิศตนเพื่อช่วยงานส่วนรวมของโรงเรียนและชุมชนมาโดยตลอด

การจัดทำผลงานทางวิชาการชุดการสอน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ประกอบการเรียนการสอน ประจำแผนการเรียนรู้ที่ 2 ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 เป็นอีกผลงานหนึ่งที่ นายรัตนกร แสงงาม ได้สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ขอบชมเชยในความเพียรพยายาม อุทิศหาพัฒนานักเรียนให้เป็นเยาวชนที่ดีของประเทศชาติ และหวังว่าผลงานเล่มนี้ ครู ผู้สนใจได้นำไปเป็นแบบอย่างในการจัดทำเป็นผลงานเพื่อพัฒนานักเรียนได้

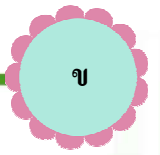
สุดท้ายนี้ขอให้ นายรัตนกร แสงงาม ครู คส.2 โรงเรียนห้วยคำวิทยา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ปฏิบัติหน้าที่พัฒนานักเรียน โรงเรียน ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป พร้อมกับประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน และมีความสุข มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ผลงานให้ดียิ่งขึ้นไป

(ลงชื่อ).....

(นายสว่าง บุญกันหา)

ผู้อำนวยการ โรงเรียนห้วยคำวิทยา

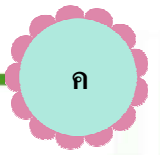

ชุดการสอน เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 เล่มนี้ เป็นหนังสือประกอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ส23102 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประจำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนห้วยคำวิทยา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ศรีสะเกษ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ชุดการสอนรายวิชา ส23102 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 ประจำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ สามารถเป็นแนวทางให้ครู ผู้สนใจในกลุ่มวิชาการได้นำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนางาน และใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียนการสอนให้ดำเนินไปได้ด้วยดียิ่งขึ้น

รัตนกร แสงงาม

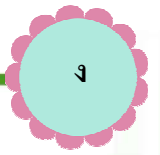

เรื่อง

หน้า

คำนิยาม	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
จุดประสงค์การเรียนรู้	ง
คำชี้แจงในการใช้ชุดการสอนสำหรับครู	จ
คำชี้แจงในการใช้ชุดการสอนสำหรับนักเรียน	ฉ
แบบทดสอบก่อนเรียน	1
คำชี้แจงชุดการสอนที่ 1	5
ใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง พระรัตนตรัย	6
ใบความรู้ที่ 1.2 เรื่อง สังฆคณ 9	7
ใบความรู้ที่ 1.3 เรื่อง อริยสัจ 4	9
กิจกรรมที่ 1.1	10
กิจกรรมที่ 1.2	11
กิจกรรมที่ 1.3	13
แบบทดสอบหลังเรียน	18
บรรณานุกรม	22

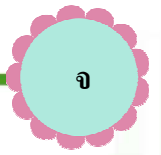

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถอธิบายสังฆคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด
2. นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสันติสุข

คำชี้แจงการใช้ชุดการสอนสำหรับครู

1. วางแผนการสร้างและ การใช้ชุดการสอน เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4
2. จัดทำชุดการสอน เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 (ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ) แล้วนำมาพัฒนาความสามารถด้านการปฏิบัติงานกลุ่ม และการมีวินัยในการปฏิบัติงานของนักเรียน
3. จัดเตรียมชุดการสอน เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 สื่อ อุปกรณ์ การเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เพียงพอต่อการสอนจริง
4. ชุดการสอน เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4 ใช้สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการกลุ่มและการมีวินัยในการปฏิบัติงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
5. ก่อนดำเนินการจัดกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน และเมื่อดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน ซึ่งเป็นแบบทดสอบฉบับเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน
6. ขณะที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ครูเดินดูและสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือแนะนำ โดยเฉพาะนักเรียนที่มีปัญหาและเรียนอ่อน
7. ชุดการสอนใดที่แทรกคหิธรรม/คำสอนไว้ ควรให้ได้ช่วยกันวิเคราะห์เพื่อนำแนวคิดไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน
8. การตรวจผลปฏิบัติกิจกรรมครูควรตรวจอย่างละเอียดทุกขั้นตอน เพื่อสังเกตการณ์พัฒนา ทักษะกระบวนการคิดของนักเรียน
9. หากพบว่านักเรียนคนใดไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ครูสอนซ่อมเสริมและให้ปฏิบัติกิจกรรม ที่คล้ายคลึงกันอีกครั้ง
10. ครูบอกผลการประเมินให้นักเรียนทราบทันที เมื่อนักเรียนทำชุดการสอน/ใบงานเสร็จสิ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีความตั้งใจ นักเรียนสามารถนำผลการประเมินไป พัฒนาการปฏิบัติงานกลุ่ม และมีวินัยในการทำงานของตนเองให้ดีขึ้น

คำชี้แจงการใช้ชุดการสอนสำหรับนักเรียน

1. อ่านผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ก่อนลงมือทำชุดการสอน
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
3. ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนชุดการสอน
4. นักเรียนลงมือทำชุดการสอนทุกเนื้อหาที่เรียน โดยมีครูผู้สอนให้คำปรึกษาแนะนำตลอดเวลา
5. ถ้านักเรียนยังไม่เข้าใจควรถามครูหรือเพื่อนที่เก่งกว่า และสามารถเลือกใช้วิธีการหาคำตอบได้อย่างหลากหลายวิธีตามความถนัดของตนเอง
6. ช่วยครูวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้รวมถึงสื่อ/อุปกรณ์ อย่างที่นักเรียนช่วยกันจัดหาหรือจัดทำขึ้นร่วมกับครู
7. นักเรียนควรปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความมุ่งมั่นและรับผิดชอบ
8. เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมเสร็จแล้ว ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดความเข้าใจหลังการเรียนรู้อีกครั้งหนึ่ง
9. ตรวจกระดาษคำตอบของแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
10. ถ้านักเรียนคนใดได้คะแนนหลังเรียนร้อยละ 80 ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของการเรียน

แบบทดสอบก่อนเรียน

รายวิชา ส 23102

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

จุดประสงค์การเรียนรู้

นักเรียนสามารถอธิบายสังฆคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

คำชี้แจง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยเขียนเครื่องหมาย (X) ลงในกระดาษคำตอบที่แจกให้

1. พระสงฆ์รูปแรกของศาสนาพุทธคือใคร ?
 - ก. พระสารีบุตร
 - ข. พระอัญญาโกณฑัญญะ
 - ค. พระอานนท์
 - ง. พระกัสปะ
2. พระรัตนตรัยครบ 3 หมายถึงอะไร ?
 - ก. พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
 - ข. ศีล สมาธิ ปัญญา
 - ค. ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
 - ง. ถิ่นทะ วิริยะ จิตตะ
3. พระธรรมเทศนาบทแรกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือบทใด ?
 - ก. ไตรลักษณ์
 - ข. พุทธคุณ
 - ค. ไตรสิกขา
 - ง. ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร
4. ข้อใดเป็นความหมายของอริยสัจ 4 ?
 - ก. วิธีการดับทุกข์
 - ข. สาเหตุแห่งทุกข์
 - ค. ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ
 - ง. ความดับทุกข์

5. ข้อใดมิใช่องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ?
 - ก. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 - ข. หมู่สาวกที่ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเผยแผ่คำสั่งสอนให้แก่คนทั่วไป
 - ค. องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 - ง. สังฆมณฑล 9
6. เด็กชายวินัยมาโรงเรียนและได้ปฏิบัติกิจกรรมในการเข้าแถวเคารพธงชาติทุกวันเช่นนี้ ถือว่าเด็กชายวินัยได้ปฏิบัติตรงกับหลักสังฆมณฑล 9 ข้อใด ?
 - ก. สุปฏิปันโน
 - ข. ปาหุเนยโย
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกขิณเนยโย
7. ข้อใดต่อไปนี้ไม่ตรงกับสังฆมณฑล 9 ?
 - ก. อุสุปฏิปันโน
 - ข. อนิจจตา
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกขิณเนยโย
8. เด็กชายแดงได้ทำความตกลงกับเด็กชายขาวว่า จะเอาหนังสือการ์ตูนที่ยืมมาคืนภายใน 3 วัน แต่ผ่านไปวันที่ 4 แล้วไม่เอามาคืนซ้ำยังเอาไปให้คำเช่าต่ออีก เช่นนี้ถือว่าเด็กชายแดงผิดหลังสังฆมณฑล 9 ข้อใด
 - ก. อุสุปฏิปันโน
 - ข. อนิจจตา
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกขิณเนยโย
9. ครูสมศรีลงโทษเด็กชายน้อยและเด็กชายนนทกรณิเข้าเรียนภาษาอังกฤษสายโดยการให้ท่องศัพท์คนละ 20 คำ เหมือนๆ กัน และให้จดบันทึกลงในสมุด เช่นนี้ถือว่าครูสมศรีปฏิบัติตรงกับสังฆมณฑล 9 ข้อใด ?
 - ก. อุสุปฏิปันโน
 - ข. ญายปฏิปันโน
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกขิณเนยโย

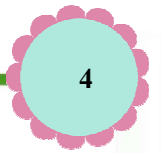

10. ได้รับผู้โดยสารจากสนามบินมาส่งที่สถานีขนส่งหมอชิตตอนสามทุ่ม เมื่อกลับถึงบ้านเห็นกระเป๋าสตางค์วางอยู่ที่เบาะหลังจึงรีบนำกลับไปแจ้งประกาศหาเจ้าของที่หมอชิตได้ทันเวลา เจ้าของกระเป๋าคำตอบแทนแต่ได้ยังไม่รับ เช่นนี้ได้ปฏิบัติตรงกับสังฆมณ 9 ข้อใด ?

- ก. อุชุปฏิปันโน
- ข. ญายปฏิปันโน
- ค. สามิจิปฏิปันโน
- ง. ทกขิณญโย

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน

รายวิชา ส 23102

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

หน่วยเรียนรู้ที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

1. ข
2. ก
3. ง
4. ค
5. ง
6. ก
7. ข
8. ก
9. ข
10. ค

คำชี้แจงชุดการสอนที่ 1
เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนห้วยคำวิทยา

คำชี้แจง

- ชุดการสอนที่ 1 ประกอบด้วย
 - ใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง พระรัตนตรัย
 - ใบความรู้ที่ 1.2 เรื่อง สังฆคุณ 9
 - ใบความรู้ที่ 1.3 เรื่อง อริยสัจ 4
- ส่วนประกอบของกิจกรรม
 - คำชี้แจง
 - ใบความรู้
 - แบบฝึกปฏิบัติที่ 1.1, 1.2 และ 1.3
 - แนวคำตอบแบบฝึกปฏิบัติ
- ก่อนทำชุดการสอนทุกครั้งครูผู้สอนศึกษาการใช้ชุดการสอนก่อนใช้
- แบบฝึกปฏิบัติอาจมีความยากง่ายสำหรับนักเรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน ครูผู้สอนอธิบายคำชี้แจงและชี้แนะเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจหรือมีปัญหา แสดงให้เห็นว่ามีวิธีการอย่างหลากหลายในการค้นหาคำตอบและอำนวยความสะดวกในการฝึกอย่างเต็มที่
- ครูผู้สอนเปิดโอกาสและสร้างบรรยากาศให้นักเรียนได้คิด ได้ตอบอย่างอิสระไม่ปิดกั้นความคิดของนักเรียน เพราะการที่นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระด้วยตนเองจะทำให้ทราบพัฒนาการด้านสติปัญญา และอารมณ์ ตลอดจนความคิดของนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป
- ครูผู้สอนไม่ควรเร่งรัดเวลา และจำนวนชุดการสอนในการฝึก ความคิดที่ดีจะแสดงออกมาได้เมื่อนักเรียนอยู่ในบรรยากาศที่ดี ในช่วงเวลาหนึ่งนักเรียนบางคนอาจต้องการทำหลายชุดการสอน แต่ในขณะที่นักเรียนบางคนอาจต้องการและสนใจทำเพียงชุดการสอนเดียว
- ครูผู้สอนประเมินผลการทำชุดการสอนของนักเรียนทุกครั้ง และแจ้งให้นักเรียนทราบผลการประเมินของตนเอง และบอกให้นักเรียนทราบข้อดี ข้อบกพร่อง ความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ให้แรงเสริม ให้คำชมเชย ให้กำลังใจและให้คำแนะนำในการปรับปรุงตนเองในครั้งต่อไป

ใบความรู้ที่ 1.1

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ พระรัตนตรัย ซึ่งแปลว่า แก้วอันประเสริฐ (ของชาวพุทธ) 3 ประการ ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

พระพุทธ หมายถึง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ซึ่งเป็นศาสดาของศาสนา คือเป็น ผู้ทรงค้นพบสัจธรรมโดยการตรัสรู้เอง และสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

พระธรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งที่เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ และเป็นคำสั่งสอนให้มนุษย์ปฏิบัติดีต่อกัน

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกที่ศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและเผยแผ่คำสอนให้แก่คนทั่วไป

ความสำคัญของพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัยนอกจากจะเป็นแก้วอันประเสริฐของชาวพุทธแล้ว พระรัตนตรัยยังเป็นที่พึ่งที่ระลึกที่ดีที่สุดของชาวพุทธ ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธจะเกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยอยู่เสมอ เช่น ตื่นนอนตอนเช้าสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ก่อนไปทำงานนิมเฬวพระก่อนออกจากบ้านเมื่อไปถึงที่ทำงานนิมเฬวพระประจำสถานที่ทำงาน และเฬวพระรัตนตรัย ก่อนนอนทุกคืน นักเรียนก็เช่นเดียวกัน ก่อนเข้าเรียนหลังเคารพธงชาตินักเรียนจะต้องสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ก่อนเลิกเรียนก็สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย ก่อนนอนก็สวดมนต์ ดังนั้นพระรัตนตรัยจึงมีความสำคัญต่อชาวพุทธอย่างยิ่ง

ใบความรู้ที่ 1.2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
เล่มที่ 1 เรื่อง สังฆคุณ 9

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

สังฆคุณ 9 หมายถึง คุณของพระสงฆ์ คุณความดีที่พระสงฆ์มีอยู่ประจำตน พระสงฆ์ที่มีคุณความดีได้รับยกย่องมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล คือ พระอริยสงฆ์ สังฆคุณมี 9 ประการ 4 ประการแรกเป็นเหตุ และ 5 ประการหลังเป็นผลดังต่อไปนี้

1. **สุปฏิปันโน** : เป็นผู้ปฏิบัติดี คือ ปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ไม่หย่อนนักร ไม่ตึงนัก ปฏิบัติไม่ถอยหลัง ปฏิบัติได้ดีเท่าเดิม หรือก้าวหน้าสูงขึ้น ปฏิบัติตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า
2. **อุชุปฏิปันโน** : เป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ ไม่ปฏิบัติลวงโลก หมายถึง ปฏิบัติต่อหน้าคนอย่างหนึ่ง ปฏิบัติลับหลังคนอีกอย่างหนึ่ง ไม่ปฏิบัติเพื่อโอ้อวด คือ ปฏิบัติเพื่อให้คนทั่วไปเห็นว่าตนปฏิบัติเคร่งครัดกว่าใครๆ ปฏิบัติตรงต่อพระพุทธเจ้า และพระสาวกด้วยกัน ไม่อำพรางความในใจ ไม่มีเงื่อน
3. **ญายุปฏิปันโน** : เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง คือ ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่ ปฏิบัติถือความถูกต้องเป็นสำคัญ ปฏิบัติเพื่อความตรัสรู้
4. **สามีจิปฏิปันโน** : เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติน่านับถือ สมควรได้รับความเคารพ ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง ปฏิบัติดีที่สุด
5. **อาหุเนยโย** : เป็นผู้ควรแก่สิ่งของค่านับ คือ ควรได้รับสิ่งของที่เขานำมาถวาย เพราะท่านมีคุณสมบัติ 4 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น ด้วยว่าสิ่งที่เรียกว่า “อาหุณะ” เป็นของที่ท่านใช้บูชาคุณความดีของคน เมื่อพระสงฆ์ประกอบด้วยคุณสมบัติเช่นนั้น จึงควรแก่ “อาหุณะ” คือสิ่งของค่านับ

6. ปาหุเนยโย : เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ คือ ผู้ปฏิบัติงามเช่นนี้ เมื่อท่านไปในบ้านเมืองใด ย่อมเป็นผู้สมควรแก่การต้อนรับเหมือนการต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ พระสงฆ์อยู่ในฐานะนั้น

7. ทกขิณเนยโย : เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาคือผู้ให้ของทำบุญ คือ พระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมได้รับประโยชน์ตามที่ปรารถนา แม้การอุทิศกุศลเพื่อผู้ตาย พระสงฆ์ก็จัดเป็นทักษิณบุคคล คือ ควรรับทักษิณาทานนั้น ๆ

8. อญชลีกรณียโย : เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี คือ พระสงฆ์เป็นผู้มีความดีอยู่ในสันดาน ย่อมอยู่ในฐานะที่ใคร ๆ ควรแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้ ทั้งเป็นการช่วยให้ผู้ไหว้เจริญด้วยพรทั้ง 4 ประการ อันได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ด้วย

9. อนุตตรํ ปญญุเขตตุํ โลกุตฺต : เป็นนื่อนานูญของโลก คือ พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ ทักษิณาที่บริจาคนั้นพระสงฆ์ย่อมมีอันสูงส่งมาก เปรียบเหมือนนามิณดินและน้ำดำ พืชที่หวานไปย่อมให้ผลไพเราะ จึงเป็นที่บำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

ใบความรู้ที่ 1.3

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง อริยสัจ 4

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ หลักคำสอนเรื่อง อริยสัจ 4 เป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งของพระพุทธศาสนา ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

อริยสัจ 4 ประกอบด้วย...

1. ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้)

คือ ความจริงว่าด้วยเรื่องทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นสภาพของความลำบากทั้งทางกายและทางใจ ทั้งรัก โลภ โกรธ หลง ความเศร้าโศกเสียใจทั้งปวง เป็นต้น

2. สมุทัย (ธรรมที่ควรละ)

คือ สาเหตุแห่งทุกข์นั้น ซึ่งความทุกข์ทั้งปวงมักเกิดจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจในโลก ความอ่อนประสพการณ์ในชีวิต ซึ่งความไม่รู้เหล่านี้เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง

3. นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ)

คือ ความดับทุกข์ ความไม่มีทุกข์ ซึ่งก็หมายถึงการเข้าใจในสมุทัย ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ ความเศร้าหมองทั้งปวง

4. มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ)

คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า มรรคมมีงค์ 8 หรือ วิธีการดับทุกข์ทั้งปวงนั้นมีอยู่ 8 ประการนั่นเอง

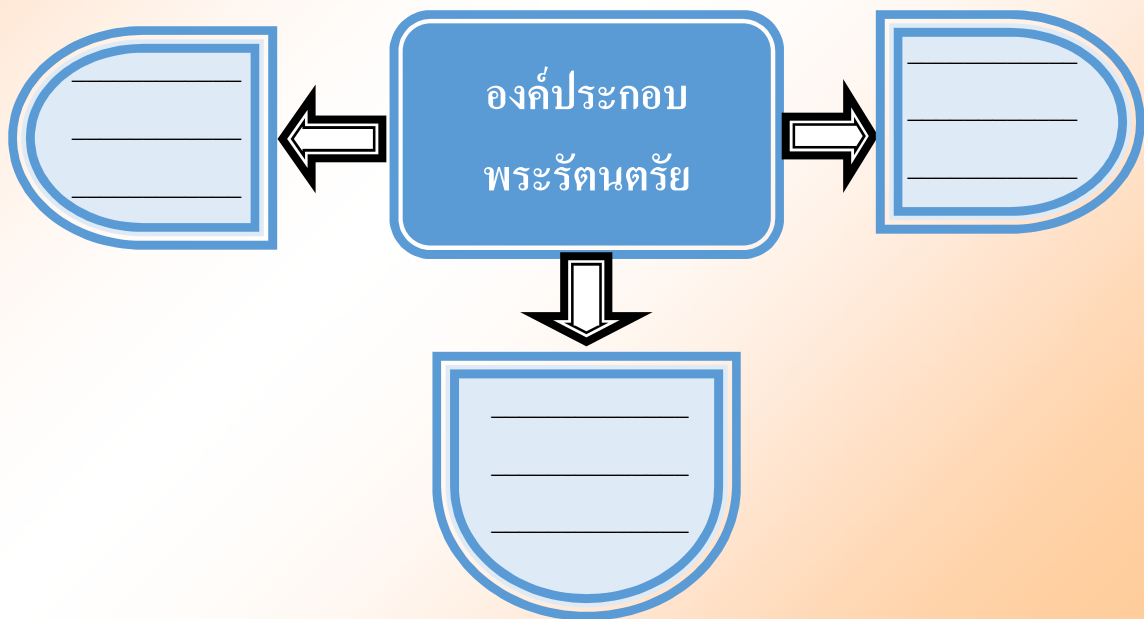
กิจกรรมที่ 1.1

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม
ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้
คำชี้แจง ให้นักเรียนบอกความหมายและองค์ประกอบของพระรัตนตรัย ดังต่อไปนี้

1. พระรัตนตรัย หมายถึงอะไร ?

2. พระรัตนตรัย มีองค์ประกอบอะไรบ้าง ?

กิจกรรมที่ 1.2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
เล่มที่ 1 เรื่อง สังฆคุณ 9 สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม
ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายสังฆคุณ 9 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้
คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามดังต่อไปนี้ ว่าคุณลักษณะ 9 ประการของ สังฆคุณ 9 มีอะไรบ้าง

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

8.

9.

กิจกรรมที่ 1.3

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 เล่มที่ 1 เรื่อง อริยสัจ 4 สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม
 ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายอริยสัจ 4 หรือนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
 อย่างสันติสุข

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด

1. ให้นักเรียนบอกองค์ประกอบและความหมายของอริยสัจ 4 ว่ามีอะไรบ้าง

ความหมาย

_____	→	_____
_____	→	_____
_____	→	_____
_____	→	_____

2. นักเรียนปฏิบัติตามหลักธรรมของอริยสัจ 4 แล้วจะ
 เกิดผลอย่างไร ?

แนวคำตอบกิจกรรมที่ 1.1

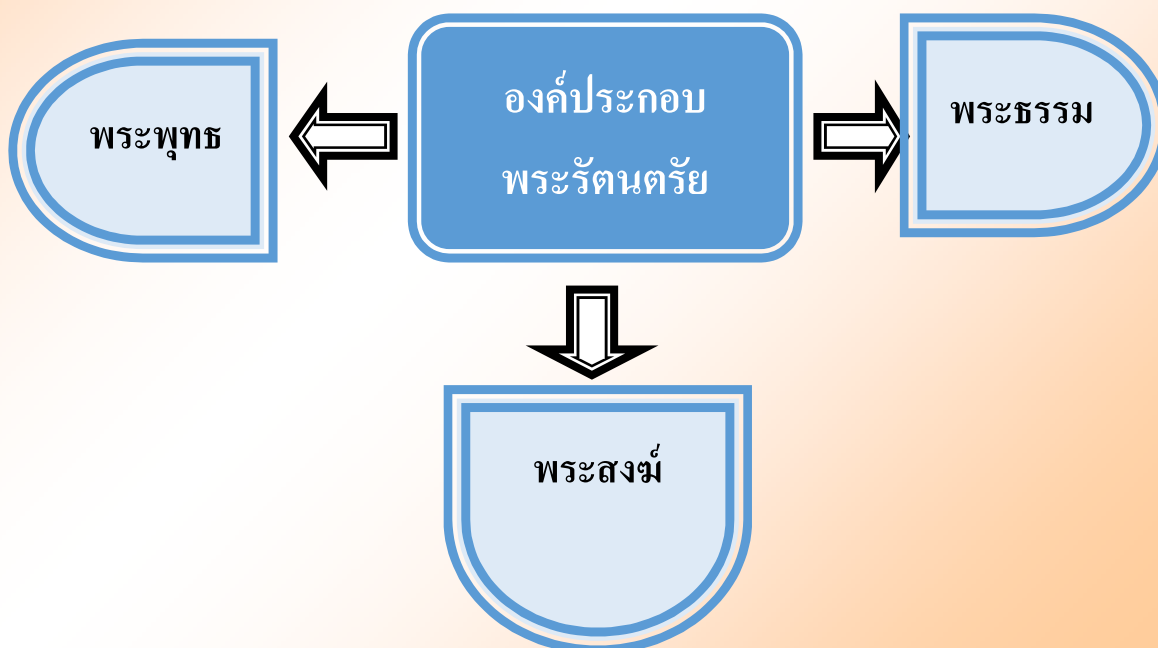
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
 เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัย สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม
 ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้
 คำชี้แจง ให้นักเรียนบอกความหมายและองค์ประกอบของพระรัตนตรัย ดังต่อไปนี้

1. พระรัตนตรัย หมายถึงอะไร ?

พระรัตนตรัย หมายถึง แก้วอันประเสริฐ (ของชาวพุทธ)
 มี 3 ประการ ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

2. พระรัตนตรัย มีองค์ประกอบอะไรบ้าง ?

แนวคำตอบกิจกรรมที่ 1.2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง สังฆคุณ 9

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายสังฆคุณ 9 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือได้
คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามดังต่อไปนี้ ว่าคุณลักษณะ 9 ประการของ สังฆคุณ 9 มีอะไรบ้าง

1. สุปฏิปันโน : เป็นผู้ปฏิบัติดี คือ ปฏิบัติไม่ตามมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ไม่หย่อนนักร ไม่ตั้งเครียดนัก ปฏิบัติไม่ถอยหลัง ปฏิบัติได้ดีเท่าเดิม

2. อุสุปฏิปันโน : เป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ ไม่ปฏิบัติลวงโลก หมายถึง ปฏิบัติต่อหน้าคนอย่างหนึ่ง ปฏิบัติหลังคนอีกอย่างหนึ่ง ไม่ปฏิบัติเพื่อโอ้อวด คือ ปฏิบัติเพื่อให้คนทั่วไปเห็นว่าตนปฏิบัติเคร่งครัดกว่าใครๆ ปฏิบัติตรงต่อพระพุทธเจ้า และพระสาวกด้วยกัน ไม่อำพรางความในใจ ไม่มีแบ่งอน

3. ญายุปิปปนโน : เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง คือ ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่ ปฏิบัติเพื่อความถูกต้องเป็นสำคัญปฏิบัติเพื่อความตรัสรู้

4. ตาสมิจิปปนโน : เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติน่านับถือ สมควรได้รับความเคารพ ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง ปฏิบัติดีที่สุด

5. อาหุเนยโย : เป็นผู้ควรแก่สิ่งของค่านับ คือ ควรได้รับสิ่งของที่เขานำมาถวาย เพราะท่านมีคุณสมบัติ 4 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น ด้วยว่าสิ่งที่เรียกว่า “อาหุณะ” เป็นของที่ท่านใช้บูชาคุณความดีของคน เมื่อพระสงฆ์ประกอบด้วยคุณสมบัติเช่นนั้น จึงควรแก่ “อาหุณะ” คือสิ่งของค่านับ

6. ปาหุเนยโย : เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ คือ ผู้ปฏิบัติงามเช่นนี้ เมื่อท่านไปในบ้านเมืองใด ย่อมเป็นผู้สมควรแก่การต้อนรับ เหมือนการต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ พระสงฆ์อยู่ในฐานะนั้น

7. ทกุจิเนยโย : เป็นผู้ควรแก่ทักษิณควรแก่สิ่งของทำบุญ คือ พระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมได้รับประโยชน์ตามที่ปรารถนา แม้การอุทิศกุศลเพื่อผู้ตาย พระสงฆ์ก็จัดเป็นทักษิณบุคคล คือ ควรรับทักษิณาทานนั้น ๆ

8. อณูลีกรณียะ : เป็นผู้ควรแก่การทำอณูชลี คือ พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณความดีอยู่ในสันดาน ย่อมอยู่ในฐานะที่ใคร ๆ ควรแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้

9. ออนุตตร ปณฺณุกุเขตฺตํ โลกสฺส : เป็นเนื่อนาบุญของโลก คือ พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ ทักขิณาทิ บริจาคแก่พระสงฆ์ย่อมมีอานิสงส์มาก เปรียบเหมือนนามีดินดีและน้ำดี พืชที่หว่านไปย่อมให้ผลไพบูรณ์ จึงเป็นที่บำเพ็ญบุญของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

แนวคำตอบกิจกรรมที่ 1.3

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง อริยสัจ 4

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

ชื่อ..... เลขที่..... ชั้น.....

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถอธิบายอริยสัจ 4 หรือนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
อย่างสันติสุข

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด

ความหมาย

ทุกข์

ความจริงว่าด้วยเรื่องทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
เป็นสภาพของความลำบากทั้งทางกายและทางใจ

สมุทัย

สาเหตุแห่งทุกข์นั้น ซึ่งความทุกข์ทั้งปวงมักเกิดจากความ
ไม่รู้ ความไม่เข้าใจในโลก ความอ่อนประสบการณ์ในชีวิต

นิโรธ

ความดับทุกข์ ความไม่มีทุกข์ หมายถึงการเข้าใจในสมุทัย
ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ ความเศร้าหมองทั้งปวง

มรรค

หนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า มรรคมี
องค์ 8 หรือ วิธีการดับทุกข์ทั้งปวงนั้นมีอยู่ 8 ประการ

2. นักเรียนปฏิบัติตามหลักธรรมของอริยสัจ 4 แล้วจะเกิดผล อย่างไร ?

ทำให้ไม่ประมาท คอยเตือนสติให้รู้ว่า ความทุกข์หรือปัญหาจะเกิดขึ้นได้
เสมอ การดำรงชีวิตในโลกจึงเป็นการแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา

แบบทดสอบหลังเรียน

รายวิชา ส 23102

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

จุดประสงค์การเรียนรู้

นักเรียนสามารถอธิบายสังฆคุณและข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

คำชี้แจง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยเขียนเครื่องหมาย (X) ลงในกระดาษคำตอบที่แจกให้

1. พระสงฆ์รูปแรกของศาสนาพุทธคือใคร ?

- ก. พระสารีบุตร
- ข. พระอัญญาโกณฑัญญะ
- ค. พระอานนท์
- ง. พระกัสปะ

2. ข้อใดเป็นความหมายของอริยสัจ 4 ?

- ก. วิธีการดับทุกข์
- ข. สาเหตุแห่งทุกข์
- ค. ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ
- ง. ความดับทุกข์

3. เด็กชายแดงได้ทำความตกลงกับเด็กชายขาวว่า จะเอาหนังสือการ์ตูนที่ยืมมาคืนภายใน 3 วัน แต่ผ่านไปวันที่ 4 แล้วไม่เอามาคืนซ้ำยังเอาไปให้คำเช่าต่ออีก เช่นนี้ถือว่าเด็กชายแดงผิดหลังสังฆคุณ 9 ข้อใด

- ก. อุชุปฏิปันโน
- ข. อนิจจตา
- ค. อาหุเนยฺโย
- ง. ทกฺขิณเณยฺโย

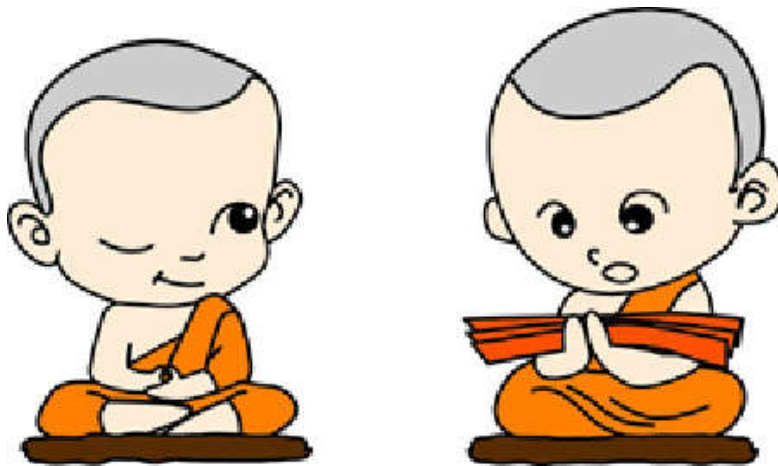

4. ข้อใดมิใช่องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ?
 - ก. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 - ข. หมู่สาวกที่ศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเผยแผ่คำสั่งสอนให้แก่คนทั่วไป
 - ค. องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 - ง. สังฆมณฑล 9
5. เด็กชายวินัยมาโรงเรียนและได้ปฏิบัติกิจกรรมในการเข้าแถวเคารพธงชาติทุกวันเช่นนี้ ถือว่าเด็กชายวินัยได้ปฏิบัติตรงกับหลักสังฆมณฑล 9 ข้อใด ?
 - ก. สุปฏิปันโน
 - ข. ปาหุเนยโย
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกุจิเนยโย
6. ครูสมศรีลงโทษเด็กขายน้อยและเด็กขายนนทกรณิเข้าเรียนภาษาอังกฤษสายโดยการให้ท่องศัพท์คนละ 20 คำ เหมือนๆ กัน และให้จดบันทึกลงในสมุด เช่นนี้ถือว่าครูสมศรีปฏิบัติตรงกับสังฆมณฑล 9 ข้อใด ?
 - ก. อุชุปฏิปันโน
 - ข. ญายุปฏิปันโน
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกุจิเนยโย
7. ข้อใดต่อไปนี้ไม่ตรงกับสังฆมณฑล 9 ?
 - ก. อุชุปฏิปันโน
 - ข. อนิจจตา
 - ค. อาหุเนยโย
 - ง. ทกุจิเนยโย
8. โต้งรับผู้โดยสารจากสนามบินมาส่งที่สถานีขนส่งหมอชิตตอนสามทุ่ม เมื่อกลับถึงบ้านเห็นกระเป๋าสตางค์วางอยู่ที่เบาะหลังจึงรีบนำกลับไปแจ้งประกาศหาเจ้าของที่หมอชิตได้ทันเวลา เจ้าของกระเป๋ามาให้คำตอบแทนแต่โต้งไม่รับ เช่นนี้โต้งปฏิบัติตรงกับสังฆมณฑล 9 ข้อใด ?
 - ก. อุชุปฏิปันโน
 - ข. ญายุปฏิปันโน
 - ค. สามิจิปฏิปันโน
 - ง. ทกุจิเนยโย

9. พระรัตนตรัยครบ 3 หมายถึงอะไร ?
- ก. พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์
 - ข. ศีล สมาธิ ปัญญา
 - ค. ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
 - ง. ถิ่นทะ วิริยะ จิตตะ
10. พระธรรมเทศนาบทแรกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือบทใด ?
- ก. ไตรลักษณ์
 - ข. พุทธคุณ
 - ค. ไตรสิกขา
 - ง. ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน

รายวิชา ส 23102

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เล่มที่ 1 เรื่อง พระรัตนตรัยและอริยสัจ 4

สอนโดย นายรัตนกร แสงงาม

1. ข
2. ค
3. ค
4. ง
5. ก
6. ข
7. ข
8. ค
9. ก
10. ง

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และคณะ. (2551). คู่มือครู หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ม.3
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

ณัชริน ลิทธิรัตน์. (2557, 15 พฤษภาคม). คลังข้อสอบ หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา
วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้น ม.3. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2559,
จาก <http://www.truelookpanya.com/examination/doexam/11828>.

ธรรมบูชา. (2559). หลักสูตรพื้นฐานศาสนาพุทธ : อริยสัจ 4. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2559, จาก
<https://jiab007.wordpress.com>.

พัฒนาคุณภาพวิชาการ, สถาบัน. (2546). หนังสือภาพชุด พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน.
กรุงเทพฯ : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.

พุทธะคอตคอม. (2559). พระรัตนตรัยครบองค์ 3. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2559, จาก
<https://www.phuttha.com>.

เพ็ญสุรัตน์ หอมแย้ม และคณะ. (2555). คู่มือเตรียมสอบ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ม.1-2-3. กรุงเทพฯ : ไฮเอ็ดพับลิชชิงจำกัด.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2555). คู่มือครู หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน
พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วุฒิชัย วชิรเมธี, พระมหา และอมรวิชัย ชาครเมธี, พระมหา. (2558). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 หลักสูตรแกนกลางฯ 2551. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ MAC Education.

สว่างบุญ วงศ์ฟ้าเลื่อน. (2559). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา 3 ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
เอ็มพันธ์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ. (2553) หนังสือเรียนรายวิชา
พื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุชาดา วราหพันธ์. (2555) หนังสือเสริมฝึกประสบการณ์ พระพุทธศาสนา 3 ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เอ็มพันธ์ จำกัด.

